MEJDS. 2023; 13:181

Published online 2024 Mar. **Original Article**

Developing a Structural Model of Marital Quality Based on Communication Patterns with the Mediation of Spouse's Perceived Responsiveness

Narimani A[1], *Asadpour E[2], Sadeghi Afjeh Z[3], Poushaneh K[3]

Author Address
1. PhD Student in Counseling, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran;
2. Associate Professor, Department of Counseling, Kharazmi University, Tehran, Iran;
3. Assistant Professor, Department of Education and Counseling, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
***Corresponding Author Email:** Dr.iasadpour@khu.ac.ir

Received: 2023 December 19**; Accepted**: 2024 March 3

Abstract

Background & Objective: Various factors, such as individual, communication, and external factors, affect the marital quality of couples. Communication problems are a fundamental issue in family-related communication approaches. Another factor affecting the marital quality of couples is the spouse's perceived responsiveness. The responsiveness the spouse perceives increases emotional expression in relationships, reduces conflict, and strengthens intimacy between couples in marital relationships. Conversely, in an unresponsive atmosphere, there is a learned helplessness with depression. Considering the importance that the perceived responsiveness of the couples has on the marital quality, and also keeping in mind that increasing efficient and effective communication patterns in marital relationships can help improve the quality of couples' marital relationship, the present study was conducted to develop a structural model of marital quality based on communication patterns with the mediation of spouse's perceived responsiveness.

Methods: The research method is analytical of correlational type and structural equation modeling. The statistical population of the research included all married women referred to counseling centers and psychological services under the supervision of the Psychology and Counseling Organization of Iran in Tehran City in 2022. For sampling, 13 counseling centers in 8 districts of Tehran were referred. The samples in the present study were recruited by available sampling. The size of the statistical sample was estimated to be 350 people, taking into account the number of parameters estimated in the conceptual model of the research, but to prevent the drop of participants, 400 married women completed the questionnaires, 3 cases were removed due to not completing the questionnaires, and finally, the questionnaires of 397 samples were analyzed. The inclusion criteria include female gender, being married, being 30-50 years old, education with at least a diploma, at least 3 years of cohabitation, the absence of severe mental disorders, and the absence of psychiatric drug use in the past year (based on the contents of the file available at the counseling center) were considered. The exclusion criterion was not answering more than 10% of the questionnaires (7 questions). Revised Dyadic Adjustment Scale (Busby et al., 1995), Spouse's Perceived Responsiveness Scale (Reis et al., 2017), and Communication Patterns Questionnaire (Christensen & Sulawi, 1984) were used to collect data. The structural equation modeling method and version 22 of SPSS and AMOS software were used for data analysis.

Results: Examining the coefficients of the direct path showed that the pattern of mutual constructive communication ($p<0.001$, $\beta=0.39$), the communication pattern of withdrawal/expectation ($p<0.001$, $\beta=-0.24$), and the pattern of mutual avoidance ($p<0.001$, $\beta=-0.20$) had significant direct relationships with marital quality. Also, the coefficients of the indirect path showed that the constructive communication pattern had a significant indirect relationship ($p=0.001$, $\beta=0.14$) and the withdrawal/expectation ($p=0.014$, $\beta=-0.10$) and mutual avoidance communication patterns ($p<0.001$, $\beta=-0.17$) had significant indirect relationships with marital quality with the mediation of the spouse's perceived responsiveness. Also, the fit indices showed that the hypothesized model fits the measurement model ($\chi^2/df=2.79$, CFI=0.94, GFI=0.94, AGFI=0.94, NFI= 0.93, RMSEA=0.07).

Conclusion: Based on the present research findings, communication patterns are related to the mediation of the spouse's perceived responsiveness with marital quality. It seems that the perceived responsiveness of the spouse through neutralizing the negative consequences and increasing the emotions, negative affection, and constructive attitude of people towards each other in the interactions is always an influential factor in the marital quality of the couple. According to the results of the present study, it is suggested that marriage counselors and family therapists should pay attention to the key role of spouses' perceived responsiveness in premarital counseling and in predicting the quality of couples' relationships, as well as in the field of family education and individual counseling in increasing the quality of couples' relationships.

Keywords: Marital quality, Communication patterns, Spouse's perceived responsiveness.

Copyright © 2023, MEJDS. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

مجله مطالعات ناتوانی ۱۴۰۲؛ (۱۳):۱۸۱.

انتشار برخط اسفند ۱۴۰۲ مقاله پژوهشی اصیل

تدوین مدل ساختاری کیفیت زناشویی براساس الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر

اکرم نریمانی[۱]، *اسماعیل اسدپور[۲]، زهره صادقی افجه[۳]، کامبیز پوشنه[۳]

توضیحات نویسندگان

۱. دانشجوی دکتری مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛

۲. دانشیار، گروه مشاوره، دانشکدهٔ روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران؛

۳. استادیار، گروه تربیت و مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

***رایانامهٔ نویسندهٔ مسئول:** Dr.iasadpour@khu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۸آذر۱۴۰۲؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۳اسفند۱۴۰۲

چکیده

زمینه و هدف: کیفیت زناشویی، مفهومی پویا است که در خلال زمان تغییر می‌کند؛ این امر امکان شناسایی عوامل تأثیرگذار بر کیفیت رابطه را فراهم می‌آورد. باتوجه به شکاف پژوهشی در مطالعات پیشین دربارهٔ نقش میانجیگر پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر در رابطهٔ بین الگوهای ارتباطی و کیفیت زناشویی، پژوهش حاضر باهدف تدوین مدل ساختاری کیفیت زناشویی براساس الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر انجام شد.

روش‌بررسی: روش پژوهش، تحلیلی از نوع همبستگی و مدل‌سازی معادلات ساختاری بود. جامعهٔ آماری پژوهش را تمامی زنان متأهل مراجعه‌کننده به مراکز مشاورهٔ شهر تهران در سال ۱۴۰۱ تشکیل دادند که از بین آن‌ها ۳۹۷ نفر به‌روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها، مقیاس کیفیت زندگی زناشویی‌ـ فرم تجدیدنظرشده (باسبی و همکاران، ۱۹۹۵) و مقیاس پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر (ریس و همکاران، ۲۰۱۷) و پرسش‌نامهٔ الگوهای ارتباطی (کریستنسن و سولاوی، ۱۹۸۴) به‌کار رفت. تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری در نسخهٔ ۲۲ نرم‌افزارهای SPSS و AMOS صورت گرفت.

یافته‌ها: بررسی ضرایب مسیر مستقیم نشان داد، الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل (p<۰/۰۰۱، β=۰/۳۹) و الگوی ارتباط توقع/کناره‌گیری (p<۰/۰۰۱، β=−۰/۲۴) و الگوی ارتباط اجتناب متقابل (p<۰/۰۰۱، β=−۰/۲۰) دارای رابطهٔ مستقیم معنادار با کیفیت زناشویی بودند. ضرایب مسیر غیرمستقیم مشخص کرد، الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل، رابطهٔ غیرمستقیم معنادار (p=۰/۰۰۱، β=۰/۱۴) و الگوهای ارتباط توقع/کناره‌گیری (p=۰/۰۱۴، β=−۰/۱۰) و ارتباط اجتناب متقابل (p<۰/۰۰۱، β=−۰/۱۷) رابطهٔ غیرمستقیم معنادار با کیفیت زناشویی به‌واسطهٔ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر داشتند. تمامی شاخص‌های برازش مدل از برازش پذیرفتنی مدل ساختاری با داده‌های گردآوری‌شده حمایت کردند (χ^2/df=۲/۷۹، CFI=۰/۹۴، GFI=۰/۹۴، AGFI=۰/۹۴، NFI=۰/۹۳، RMSEA=۰/۰۷).

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های پژوهش حاضر، الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر با کیفیت زناشویی رابطه دارند.

کلیدواژه‌ها: کیفیت زناشویی، الگوهای ارتباطی، پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر.

حق انتشار محفوظ است © ۱۴۰۲، مجله مطالعات ناتوانی. این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت مجوز اختیار- غیرتجاری ۴/۰ بین‌المللی (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fa) منتشر شده است که به شما اجازه می‌دهد که مواد منتشر شده در این مقاله را با شرط ارجاع مناسب به نسخهٔ اصلی، به‌طور غیرتجاری نسخه‌برداری و توزیع کنید.

۱ مقدمه

روابط زوجی ازجمله روابط مهم‌تر بین‌فردی است که در آن زوج‌ها سعی دارند طبق اهداف مدنظر، زندگی پایدار و سرشار از خشنودی را تجربه کنند (۱). روابط زناشویی شامل فرایندی است که طی آن، زوج‌ها به اشکال کلامی و غیرکلامی و به صورت‌های مختلف همچون گوش‌دادن، سکوت، حالات چهره و ژست‌های مختلف، هیجانات و افکار خود را با یکدیگر مبادله می‌کنند. کیفیت زناشویی[1] را می‌توان مهم‌ترین معیار رضایت زناشویی تلقی کرد (۲). عوامل مختلفی بر کیفیت زناشویی زوجین تأثیر می‌گذارد که درمجموع عوامل فردی (جنسیت، صفات شخصیتی، سلامتی، اشتغال، روابط پیش و خلال ازدواج و غیره) و عوامل ارتباطی (طول عمر ازدواج، تعاملات بین‌فردی و غیره) و عوامل بیرونی (خصوصیات والدین، جدایی و طلاق والدین و رخدادهای استرس‌زا) را در بر می‌گیرد (۳).

از مسائل بین‌فردی بسیار رایج در خانواده، مشکلات ارتباطی[2] میان زوج‌ها است. بیش از ۹۰درصد زوج‌های آشفته، مشکلات ارتباطی را مسئلهٔ اساسی خود بیان می‌کنند (۴). مشکلات ارتباطی، در رویکردهای ارتباطی مرتبط با خانواده، موضوعی بنیادی به‌شمار می‌رود. این رویکردهای ارتباطی، مجموعهٔ تعارضات[3] میان یک زوج را به‌عنوان رابطه‌ای بدکار تعبیر می‌کنند و آن‌ها را به‌صورت مشکلات جداگانهٔ دونفری نمی‌نگرند (۵).

از دیگر عوامل اثرگذار بر کیفیت زناشویی زوجین، پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر[4] است (۶). پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر شامل احساس درک‌شدن و پذیرش‌شدن و مراقبت‌شدن ازجانب همسر می‌شود و برای ایجاد صمیمیت میان زوجین لازم است؛ همچنین به‌منزلهٔ چارچوبی سازمان‌دهندهٔ مهم برای درک برانگیختگی و بهبود رابطه تلقی می‌شود (۸،۷). در طی تعاملات بین‌فردی، یکی از همسران، خواسته‌ها، نیازها یا اطلاعات مهم دربارهٔ خود را برای طرف مقابل آشکار می‌سازد. درنهایت، روابط بین‌فردی زمانی رخ می‌دهد که یکی از همسران، پاسخی حمایتی را ابراز می‌کند. سطح پاسخ‌گویی ناشی‌از برآوردهای ذهنی است که نشان می‌دهد چقدر طرف مقابل احساس می‌کند توسط همسرش درک و ارزیابی شده و چقدر در طول تعاملات مکرر، به وی توجه شده است (۹). پاسخ‌گویی ادراک‌شده به یکی از سازه‌های اساسی در دانش و مهارت ارتباطات تبدیل شده است. پاسخ‌گویی ادراک‌شده توسط همسر، باعث ارتقای سطح ابرازگری هیجان[5] در روابط و کاهش تعارض و تقویت صمیمیت میان زوجین در روابط زناشویی می‌شود (۱۰،۱۱). درمقابل، در فضایی غیرپاسخ‌گو، درماندگی آموخته‌شده توأم با افسردگی وجود دارد (۱۲). در مطالعات قبلی بر اهمیت نقش الگوهای ارتباطی[6] بر کیفیت روابط زناشویی تأکید شده است. پارکر و گالوس دریافتند، بین الگوی ارتباطی متقابل سازنده و افزایش خشنودی زناشویی[7] رابطه مشاهده می‌شود (۱۳). در مطالعهٔ ویلوبی و بلت این نتیجه حاصل شد که الگوهای ارتباطی کارآمد با آشفتگی کمتر و رضایت زناشویی بیشتر همراه است (۱۴). نیکولز و همکاران با بررسی دو نوع جدایی در جریان تعارضات زوجین، اثربخشی رفتارهای بین‌فردی مانند ارتباط و فرایندهای درونی را بر روابط زوجین تأیید کردند (۱۵). در پژوهش آتش‌پنجه و شیرازی بر نقش پیش‌بینی‌کنندهٔ سبک توقع/کناره‌گیری الگوهای ارتباطی در وازدگی و نارضایتی زناشویی زنان نابارور تأکید شد (۱۶). سلطانی کرمانشاهی و رسولی دریافتند، بین هیجان مثبت درقبال همسر با الگوهای ارتباطی، صمیمیت جنسی با الگوهای ارتباطی و الگوهای ارتباطی با کیفیت زناشویی زوجین، رابطهٔ معنادار وجود دارد (۱۷). معصومی و همکاران در پژوهش خود رابطهٔ مثبت و معنادار بین الگوی ارتباطی سازندهٔ متقابل و میزان رضایت زناشویی و رابطهٔ منفی و معنادار بین الگوی ارتباطی اجتناب متقابل و میزان رضایت زناشویی را نشان دادند (۱۸). در پژوهش تاسفیلیز و همکاران در ژاپن و آمریکا مشخص شد، پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر در فرایند روابط زوجی، عاملی محوری است که بهزیستی زوجین را در کشورهای غربی پیش‌بینی می‌کند؛ اما داده‌های کمی دربارهٔ تعمیم این روابط به سایر کشورها وجود دارد (۱۹). رضائی و احمدی در پژوهشی مروری نظام‌مند، پیش‌بینی‌کننده‌های مهم‌تر صمیمیت و خشنودی زناشویی را پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر ازطریق غیرفعال‌کردن پیامدهای منفی، افزایش هیجانات مثبت و نگرش سازندهٔ افراد به همدیگر در روابط بین‌فردی معرفی کردند (۲۰).

پژوهشگران حوزهٔ خانواده به‌دنبال کشف عوامل تأمین‌کنندهٔ کیفیت زناشویی و علل و عوامل مؤثر بر آن هستند تا از این طریق راهکارهایی برای ارتقای کیفیت زناشویی پیشنهاد کنند. افزون بر این و باتوجه به پیشینهٔ پژوهش، نقش الگوهای ارتباطی در روابط بین‌فردی و رضایت زوجین و اهمیت پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر بر کیفیت زناشویی و همچنین با درنظرداشتن اینکه افزایش الگوهای ارتباطی کارا و مؤثر در روابط زوجین می‌تواند به افزایش کیفیت رابطهٔ زناشویی زوجین کمک کند، پژوهش حاضر باهدف تدوین مدل ساختاری کیفیت زناشویی براساس الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر انجام شد.

۲ روش‌بررسی

روش پژوهش، تحلیلی از نوع همبستگی و مدل‌سازی معادلات ساختاری[8] بود. جامعهٔ آماری پژوهش را تمامی زنان متأهل مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی تحت نظارت سازمان نظام روان‌شناسی و مشاورهٔ ایران در شهر تهران در سال ۱۴۰۱ تشکیل دادند. در مطالعهٔ حاضر روش نمونه‌گیری به‌طور دردسترس بود و برای نمونه‌گیری به سیزده مرکز مشاوره در هشت منطقهٔ تهران مراجعه شد. به‌منظور محاسبهٔ حجم نمونه در مطالعات مدل‌سازی معادلات ساختاری، کلاین حجم حداقل دویست نفر را توصیه می‌کند؛ همچنین وی قانون ۱۰تا۲۰ نفر به‌ازای هر پارامتر را در مدل مفهومی (شکل ۱)، برای محاسبهٔ حجم نمونهٔ مدل‌سازی معادلات ساختاری ایده‌آل می‌داند (۲۱). باتوجه به درنظرگرفتن دیدگاه مذکور و تعداد پارامترهای

[1]. Marital quality
[2]. Communication problems
[3]. Conflicts
[4]. Spouse's perceived responsiveness
[5]. Expression of emotion
[6]. Communication patterns
[7]. Marital satisfaction
[8] Structural Equation Modelling

برآوردشده در مدل (۲۲ پارامتر)، حجم نمونهٔ مطلوب بین ۲۲۰تا۴۴۰ نفر برآورد شد؛ اما برای جلوگیری از افت شرکت‌کنندگان، چهارصد زن متأهل پرسش‌نامه‌ها را تکمیل کردند که سه نفر به‌دلیل کامل‌نکردن پرسش‌نامه‌ها حذف شدند و درنهایت، پرسش‌نامه‌های ۳۹۷ نمونه تحلیل شد. ملاک‌های ورود آزمودنی‌ها به پژوهش شامل جنسیت زن، متأهل‌بودن، قرارداشتن در دامنهٔ سنی ۳۰تا۵۰ سال، تحصیلات حداقل دیپلم، حداقل سه سال زندگی مشترک، مبتلانبودن به اختلالات شدید روان‌شناختی و مصرف‌نکردن داروی روان‌پزشکی در یک سال گذشته (براساس محتویات پروندهٔ موجود در مرکز مشاوره) بود. معیار خروج آزمودنی‌ها از پژوهش، پاسخ‌ندادن به بیش از ۱۰درصد پرسش‌نامه‌ها (هفت سؤال) در نظر گرفته شد.

به‌منظور اجرای پژوهش، پس از کسب مجوزهای لازم و کد اخلاق از دانشکدهٔ روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران‌مرکز، به سیزده مرکز مشاورهٔ تحت نظارت سازمان نظام روان‌شناسی و مشاورهٔ ایران در شهر تهران مراجعه صورت گرفت. بعد از توضیحات لازم دربارهٔ اهداف پژوهش به مدیران مراکز و هماهنگی‌های لازم، از مُراجعان دارای ملاک‌های ورود به پژوهش برای شرکت در فرایند پژوهش دعوت شد. به‌منظور رعایت اصول اخلاقی در این مطالعه، درزمینه‌های رعایت اصل رازداری، محرمانه‌ماندن اطلاعات خصوصی، داوطلبانه‌بودن شرکت در پژوهش و در اختیار گذاشتن نتایج پژوهش درصورت درخواست شرکت‌کنندگان به آن‌ها اطمینان خاطر داده شد؛ همچنین رضایت‌نامهٔ آگاهانهٔ کتبی از آن‌ها اخذ شد و پرسش‌نامه‌های پژوهش برای تکمیل در اختیارشان قرار گرفت.

برای جمع‌آوری داده‌ها، ابزارهای زیر به‌کار رفت.

ـ پرسش‌نامهٔ الگوهای ارتباطی[1]: این پرسش‌نامه به‌منظور بررسی الگوهای ارتباطی متقابل زوجین توسط کریستنسن و سولاوی در سال ۱۹۸۴ ساخته شد (۲۲). پرسش‌نامه دارای ۳۵ سؤال و سه خرده‌مقیاس یا الگوی ارتباطی (سازندهٔ متقابل، توقع/کناره‌گیری، اجتناب متقابل) است در این پرسش‌نامه، زوجین براساس تصورشان از سبک ارتباطی خود در طول سه مرحله از تعارض زناشویی به سؤالات پاسخ می‌دهند: الف. زمانی که مسئله یا مشکل رخ می‌دهد (چهار سؤال)؛ ب. هنگام بحث دربارهٔ آن مشکل (هیجده سؤال)؛ ج. پس از بحث دربارهٔ مشکل (سیزده سؤال). آزمودنی‌ها مطابق با مقیاس لیکرتی نُه‌درجه‌ای (از کاملاً ناممکن تا کاملاً ممکن) به سؤالات پرسش‌نامه پاسخ می‌دهند. این پرسش‌نامه نمرهٔ کل ندارد و نمرهٔ هر خرده‌مقیاس به‌صورت مجزا محاسبه می‌شود. در الگوی سازندهٔ متقابل، الگوی ارتباطی زوجین از نوع برنده‌ـ برنده است. در این الگو زوجین به‌راحتی دربارهٔ مسائل و تعارضات خود گفت‌وگو می‌کنند و به‌دنبال راه‌حل آن برمی‌آیند و از واکنش‌های غیرمنطقی و پرخاشگری و غیره خودداری می‌کنند. در الگوی ارتباطی توقع/کناره‌گیری، یکی از زوجین سعی دارد در ارتباط درگیر شود؛ درصورتی‌که دیگری کناره می‌گیرد. این الگو به‌شکل یک چرخه است که با افزایش یکی، دیگری افزایش می‌یابد و تشدید این الگو منجربه مشکلات دائم زناشویی می‌شود. در الگوی اجتناب متقابل، تعارض بین زوجین شدید است؛ به‌گونه‌ای که بحث و جدل به الگویی دائمی و مخرب تبدیل می‌شود و زوجین از برقراری ارتباط با یکدیگر خودداری می‌کنند؛ زندگی آن‌ها به‌شکل موازی با یکدیگر بوده و ارتباطشان در کمترین حد ممکن است یا اصلاً وجود ندارد (۲۲). نمرهٔ بیشتر در خرده‌مقیاس سازندهٔ متقابل، نشان‌دهندهٔ ارتباط مناسب و نمرهٔ کمتر، بیانگر ارتباط نامناسب است؛ اما در دو خرده‌مقیاس توقع/کناره‌گیری و اجتناب متقابل، نمرات بیشتر، بیانگر ارتباط نامناسب و نمرهٔ کمتر، نشان‌دهندهٔ ارتباط مناسب است (۲۳). در مطالعهٔ بودنمن و همکاران، سه گروه از زوجین غیردرمانده و درمانده و درحال طلاق یا جداشده باهم مقایسه شدند و خرده‌مقیاس ارتباط سازندهٔ متقابل در این پرسش‌نامه توانست بین هر سه گروه تمیز قائل شود؛ درحالی‌که خرده‌مقیاس‌های ارتباط اجتناب متقابل و توقع/کناره‌گیری تنها توانستند بین زوجین درمانده و غیردرمانده تفکیک قائل شوند. در پژوهش مذکور، آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های الگوهای ارتباطی از ۰/۵۰تا۰/۷۸ گزارش شد (۲۴). در پژوهش کریستنسن و سولاوی، ضریب آلفای کرونباخ برای سه خرده‌مقیاس (الگوی ارتباطی) اجتناب متقابل و توقع/کناره‌گیری و سازندهٔ متقابل به‌ترتیب ۰/۷۳ و ۰/۷۴ و ۰/۸۰ به‌دست آمد. روایی هم‌گرای پرسش‌نامه با بررسی همبستگی الگوهای ارتباطی سازندهٔ متقابل و توقع/کناره‌گیری با رضایت زناشویی به‌ترتیب برابر ۰/۷۹ و ۰/۵۵ـ محاسبه شد (۲۲). در مطالعهٔ هیوی و همکاران، آلفای کرونباخ پرسش‌نامه برای مردان و زنان در خرده‌مقیاس ارتباط سازندهٔ متقابل به‌ترتیب برابر با ۰/۸۴ و ۰/۸۱ بود (۲۵). همچنین آلفای کرونباخ به‌دست‌آمده در پژوهش بودنمن و همکاران بر آزمودنی‌های سوئیسی و آلمانی برای تمام خرده‌مقیاس‌های این پرسش‌نامه از ۰/۴۴تا۰/۸۵ گزارش شد که نتایج رضایت‌بخشی است (۲۴). در پژوهش صمدزاده و همکاران، اعتبار و روایی پرسش‌نامهٔ الگوهای ارتباطی بررسی شد. آن‌ها در پژوهش خود همبستگی این مقیاس را با پرسش‌نامهٔ پرخاشگری باس و پری[2] (۱۹۹۲)، مقیاس زوجی انریچ فارز و السون[3] (۱۹۹۸)، مقیاس عواطف مثبت‌ـ منفی واتسون و همکاران[4] (۱۹۹۸)، پرسش‌نامهٔ سازگاری زناشویی اسپانیر[5] (۱۹۷۶)، مقیاس عزت‌نفس آیزنک[6] (۱۹۷۶) و شاخص رضایتمندی هودسن[7] (۱۹۹۲) از دامنهٔ ۰/۳۰تا۰/۹۵ به‌عنوان شاخصی از روایی هم‌گرای ابزار گزارش کردند. به‌علاوه ضرایب آلفای کرونباخ خرده‌مقیاس‌های این پرسش‌نامه برای ارتباط سازندهٔ متقابل و ارتباط اجتناب متقابل و ارتباط توقع/کناره‌گیری به‌ترتیب ۰/۷۹ و ۰/۸۲ و ۰/۸۵ به‌دست آمد (۲۶).

ـ مقیاس کیفیت زندگی زناشویی‌ـ فرم تجدیدنظرشده[8]: این مقیاس توسط باسبی و همکاران در سال ۱۹۹۵ ساخته شد (۲۷) و شامل چهارده گویه و سه خرده‌مقیاس توافق (شش سؤال) و رضایت (پنج سؤال) و انسجام (سه سؤال) است که درمجموع نمرهٔ کیفیت زندگی

[1]. Communication Patterns Questionnaire (CPQ)
[2]. Bass and Perry's Aggression Questionnaire
[3]. ENRICH Couple Scale's Fowers & Elson
[4]. Watson et al.'s Positive-Negative Emotion Scale
[5]. Spanier's Marital Adjustment Questionnaire
[6]. Eysenck's Self-Esteem Scale
[7]. Hudson's Satisfaction Index
[8]. Revised Dyadic Adjustment Scale (RDAS)

زناشویی را نشان می‌دهند. نمرات بیشتر بیانگر کیفیت زناشویی بهتر است. نمره‌گذاری مقیاس به‌صورت طیف لیکرتی شش‌درجه‌ای (همیشه اختلاف داریم=صفر و توافق دائم داریم=۵) است. حداقل نمره در پرسش‌نامه صفر و حداکثر ۷۰ است. نمرهٔ بیشتر از ۳۵، کیفیت زناشویی بهتر را نشان می‌دهد. پایایی این پرسش‌نامه در نسخهٔ اصلی آن برای خرده‌مقیاس‌های توافق، رضایت، انسجام و نمرهٔ کل به‌ترتیب ۰/۸۱، ۰/۸۵، ۰/۸۰ و ۰/۹۰ گزارش شد. نتایج این پژوهش نشان داد، پرسش‌نامه در تمایز بین نمونه‌های مضطرب و غیرپریشان موفق است. این مطلب شواهدی از یک نوع روایی معیار است که اغلب به آن روایی تمایز می‌گویند. همچنین نتایج مشخص کرد، این پرسش‌نامه دارای سطوح پذیرفتنی از روایی سازه است (۲۷). ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش هولیست و میلر برای سه خرده‌مقیاس توافق و رضایت و انسجام به‌ترتیب ۰/۷۹ و ۰/۸۰ و ۰/۹۰ محاسبه شد (۲۸). در پژوهش یوسفی، ضرایب آلفای کرونباخ و تنصیف این مقیاس در کل نمونه برای چهارده ماده و عوامل سه‌گانهٔ استخراج‌شده، به‌تفکیک جنسیت، به‌ترتیب با مقدار ۰/۹۲ و ۰/۸۹ (بیشتر از ۰/۷۰) رضایت‌بخش بود. این مطلب حاکی‌از همگونی و همسانی ماده‌های مقیاس بود. همچنین، ضرایب روایی هم‌گرای کیفیت زناشویی با پرسش‌نامهٔ رضایتمندی زناشویی و پرسش‌نامهٔ ارزیابی همبستگی زوجین و مقیاس سازگاری توافق دونفری به‌ترتیب ۰/۳۹ و ۰/۳۶ و ۰/۳۳ به‌دست آمد که در سطح (p<۰/۰۰۱) معنادار بود (۲۹).

ـ مقیاس پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر[1]: این مقیاس توسط ریس و همکاران در سال ۲۰۱۷ ساخته شد (۳۰). این ابزار هیجده ماده دارد و دو مفهوم درک و فهم و اعتباربخشی را در بر می‌گیرد که مبتنی‌بر مدل فرایند بین‌فردی صمیمیت ریس و شاور است (۳۰،۳۱). در نسخهٔ اصلی این مقیاس، هر ماده به‌صورت نُه‌درجه‌ای رتبه‌بندی می‌شود. برای هرکدام از خرده‌مقیاس‌های درک و فهم و اعتباربخشی هشت ماده وجود دارد و دو ماده نیز مربوط به موضوعات کلی و عمومی است. شکل رایج‌تر نمره‌گذاری مقیاس بدین‌ترتیب است که با جمع نمرات هیجده ماده، نمرهٔ کلی به‌دست می‌آید. نمرات بیشتر در پرسش‌نامه به‌معنای آن است که آزمودنی ادراک می‌کند همسرش درقبال او، به‌میزان بیشتری پاسخ‌گویی دارد (۳۰). همسانی درونی (پایایی) پرسش‌نامه در نسخه‌های دوازده‌سؤالی و هیجده‌سؤالی، زیاد و میزان آن در بیشتر نمونه‌های منتشرشده و منتشرنشده از ۰/۹۱تا۰/۹۸ متغیر بود (۳۰،۳۲،۳۳). روایی هم‌گرای پرسش‌نامه ازطریق بررسی همبستگی آن با سایر مقیاس‌های طراحی‌شده برای سنجش پاسخ‌گویی مانند رضایت از رابطه (۰/۸۲)، اعتماد (۰/۶۷)، همدلی (۰/۵۱) و حمایت عاطفی (۰/۴۹) نشان داده شد (۳۰). تتای ترتیبی پرسش‌نامه در پژوهش رضائی برای نمرهٔ کل مقیاس ۰/۹۷۸ و برای خرده‌مقیاس‌های درک و فهم و اعتباربخشی به‌ترتیب ۰/۹۵۷ و ۰/۹۶۵ به‌دست آمد. تتای ترتیبی درصورت حذف تک‌تک سؤالات نیز محاسبه شد و درکل، این مقیاس پایایی مطلوبی را نشان داد. باتوجه به اینکه شاخص میانگین واریانس استخراج شده [2] (AVE) در تمامی مدل‌های پژوهش مذکور بیشتر از ۰/۵ بود (۰/۷۶۷)، روایی هم‌گرای مقیاس تأیید شد. ازسوی‌دیگر، باتوجه به بزرگ‌تربودن میانگین واریانس استخراج شده (۰/۸۷۵) از ضرایب همبستگی (PPR) با دیگر متغیرهای مطالعه‌شده در مدل‌های مختلف پژوهش رضائی و همکاران، این نتیجه حاصل شد که روایی تشخیصی در سطح سازه برقرار است. همچنین، به‌علت معناداربودن ضرایب همبستگی سازه (PPR) با دیگر متغیرهای مطالعه‌شده، روایی هم‌گرا و روایی واگرای مقیاس به‌تأیید رسید (۳۴). در پژوهش دیگری از این پرسش‌نامه برای بررسی رابطهٔ بین پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر و رضایت جنسی استفاده شد و آلفای کرونباخ پرسش‌نامه ۰/۹۴ به‌دست آمد (۳۵).

به‌منظور تحلیل داده‌ها در سطح توصیفی، شاخص‌های میانگین و انحراف معیار به‌کار رفت. سطح معناداری آزمون‌های آماری در تحلیل داده‌های پژوهش ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. همچنین قبل از تحلیل داده‌های پژوهش، پیش‌فرض‌های مهم مدل‌سازی معادلات ساختاری شامل نرمال‌بودن تک‌متغیری و چندمتغیری و وجودنداشتن هم‌خطی چندگانه بررسی و تأیید شد. به‌منظور تحلیل داده‌های پژوهش در بخش استنباطی نیز ضریب همبستگی پیرسون و مدل‌سازی معادلات ساختاری و آزمون میانجی سوبل به‌کار رفت. محاسبهٔ مقادیر کجی و کشیدگی هریک از متغیرهای مشهود، روشی معمول برای ارزیابی نرمال‌بودن تک‌متغیری است. چو و بنتلر، نقطهٔ برش ۳± را برای مقدار کجی مناسب دانستند (۳۶). توافق اندکی دربارهٔ نقطهٔ برش کشیدگی وجود دارد؛ بااین‌حال به‌طورکلی، مقادیر بیش از ۱۰± برای این شاخص مسئله‌آفرین است و مقادیر بیش از ۲۰± نتایج به‌دست‌آمده را نامعتبر می‌سازد (۲۱). در پژوهش حاضر، فرض نرمال‌بودن چندمتغیری با محاسبهٔ شاخص کشیدگی چندمتغیری نسبی[3] بررسی شد. بنتلر معتقد بود، درصورتی‌که ارزش این شاخص بیشتر از ۳ نباشد، نرمال‌بودن چندمتغیری محقق شده است (۳۷). برای بررسی استقلال خطاها از آزمون دوربین‌ـ واتسون و برای بررسی هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین از عامل تورم واریانس[4] و ضریب تحمل[5] استفاده شد. مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد روش تخمین حداکثر درست‌نمایی[6] برای ارزیابی مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری به‌کار رفت. تحلیل داده‌های پژوهش با به‌کارگیری نسخهٔ ۲۲ نرم‌افزارهای آماری SPSS و AMOS انجام گرفت. لازم به‌ذکر است در پژوهش حاضر برای بررسی اثر متغیر میانجی پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر در رابطهٔ بین الگوهای ارتباطی با کیفیت زندگی زناشویی، از آزمون سوبل استفاده شد. سوبل معتقد بود اگر عدد به‌دست‌آمده بزرگ‌تر از ۱/۹۶ باشد، اثر متغیر میانجی معنادار است (۳۸). مدل مفهومی پژوهش حاضر در شکل ۱ آمده است.

1. Perceived Partner Responsiveness Scale (PPRS)
2. Average variance extracted
3. Relative multivariate kurtosis
4. Variance inflation factor
5. Tolerance
6. Maximum likelihood

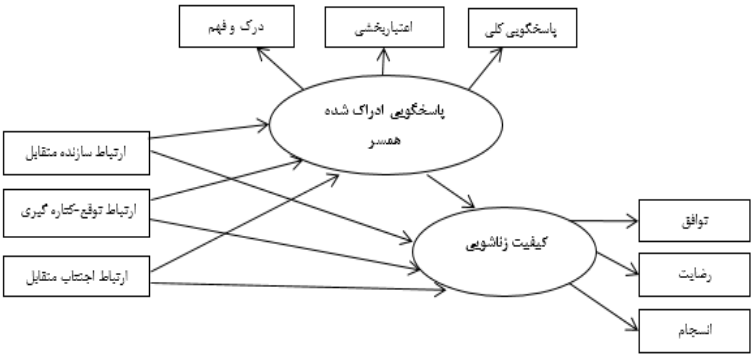

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (مدل ساختاری کیفیت زناشویی براساس الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر)

۳ یافته‌ها

درمجموع ۳۹۷ زن متأهل در پژوهش حاضر شرکت کردند. میانگین و انحراف معیار سنی شرکت‌کنندگان در پژوهش ۳۹/۳۸ و ۶/۸۸ و دامنهٔ سنی ۳۰تا۵۰ سال بود. از نظر وضعیت تحصیلی، ۹۴ نفر (۲۳/۷ درصد) تحصیلات دیپلم، ۳۱ نفر (۷/۸درصد) کاردانی، ۱۴۶ نفر (۳۶/۸درصد) کارشناسی، ۹۹ نفر (۲۴/۹ درصد) کارشناسی‌ارشد و ۲۷ نفر (۶/۸درصد) دکتری داشتند. در جدول‌های ۱ و ۲، شاخص‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار، مقادیر کجی و کشیدگی) و ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش گزارش شده است.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
ارتباط سازندهٔ متقابل	۳/۴۸	۱۰/۲۰	۰/۲۹-	۰/۳۶-
ارتباط توقع/کناره‌گیری	۳۰/۱۷	۸/۵۱	۰/۱۰-	۰/۵۰
ارتباط اجتناب متقابل	۱۴/۳۳	۵/۴۷	۰/۱۵	۰/۳۵-
درک و فهم	۳۶/۵۱	۱۶/۵۳	۰/۲۳	۰/۸۳-
اعتباربخشی	۴۰/۹۳	۱۶/۶۷	۰/۱۲-	۰/۸۵-
پاسخ‌گویی کلی و عمومی	۹/۸۳	۴/۶۷	۰/۱۳	۱/۰۸-
توافق	۲۰/۱۰	۶/۰۲	۰/۷۷-	۰/۰۱-
رضایت	۱۲/۸۵	۳/۶۸	۰/۷۸-	۰/۱۶
انسجام	۱۰/۳۳	۴/۴۷	۰/۰۸	۰/۸۹-

جدول ۲. ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون برای متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
ارتباط سازندهٔ متقابل	۱								
ارتباط توقع/کناره‌گیری	۰/۵۱-*	۱							
ارتباط اجتناب متقابل	۰/۶۱-*	۰/۵۲*	۱						
درک و فهم	۰/۶۸*	۰/۳۶-*	۰/۵۴-*	۱					
اعتباربخشی	۰/۷۲*	۰/۳۹-*	۰/۵۶-*	۰/۶۹*	۱				
پاسخ‌گویی کلی	۰/۵۹*	۰/۳۴-*	۰/۴۳-*	۰/۷۱*	۰/۷۷*	۱			
توافق	۰/۶۵*	۰/۳۱-*	۰/۵۳-*	۰/۶۵*	۰/۶۵*	۰/۵۹*	۱		
رضایت	۰/۶۱*	۰/۳۸-*	۰/۵۰-*	۰/۶۶*	۰/۶۴*	۰/۵۸*	۰/۷۳*	۱	
انسجام	۰/۵۰*	۰/۲۴-*	۰/۴۳-*	۰/۶۲*	۰/۶۴*	۰/۶۲*	۰/۶۱*	۰/۶۰*	۱

$p < ۰/۰۵$*

قبل از تحلیل داده‌ها، ازطریق نمودار باکس ویسکر داده‌های پرت هر متغیر بررسی شد؛ اما دادهٔ پرتی مشاهده نشد. ارزیابی خطی‌بودن متغیرهای پژوهش ازطریق نمودار پراکندگی صورت گرفت و رد نشد. در این پژوهش، کجی متغیرهای مشاهده‌پذیر در دامنهٔ ۲تا۲ـ و کشیدگی آن‌ها در دامنهٔ ۲تا۲ـ قرار داشت. برای بررسی نرمال‌بودن متغیرها از آزمون کولموگروف‌اسمیرنف استفاده شد که معنادارنبودن نتایج این آزمون برای تمامی متغیرها (p>۰/۰۵) حکایت از نرمال‌بودن توزیع داده‌های مربوط به متغیرهای پژوهش داشت؛ بنابراین مشخص شد، مفروضهٔ نرمال‌بودن برای متغیرها رعایت شد. شاخص کشیدگی چندمتغیری نسبی برابر با ۲/۱۷ به‌دست آمد؛ لذا این نتیجه حاصل شد که توزیع ترکیب تمام متغیرها نرمال بود. نتایج آزمون دوربین‌ـ واتسون، نبود همبستگی بین خطاها را نشان داد (D.W=۲/۰۷، دامنهٔ بین ۱/۵ تا۲/۵=پذیرفتنی). نتایج عامل تورم واریانس و ضریب تحمل مشخص کرد، نبود هم‌خطی بین متغیرها برقرار بود (دامنهٔ تورم واریانس کمتر از ۵ و تحمل بیشتر از ۰/۱ به‌دست آمد). پیش‌فرض دیگر، برقراری رابطهٔ خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته بود که براساس نمودار پراکندگی پیش‌فرض رد نشد و بررسی نتایج همبستگی پیرسون صورت گرفت.

مدل‌سازی معادلات ساختاری با کاربرد روش تخمین حداکثر درست‌نمایی برای ارزیابی مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری به‌کار رفت. مدل اندازه‌گیری، ارتباط متغیرهای مشهود را با متغیرهای مکنون مشخص می‌کند. ارزیابی این مدل با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی انجام شد. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری که در جدول ۳ ارائه شده است، برازش مطلوب این مدل را نشان می‌دهد؛ بنابراین متغیرهای مشهود توانایی لازم برای عملیاتی‌کردن متغیرهای مکنون را داشتند.

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری پژوهش

شاخص	$Chi-Square$	df	χ^2/df	$RMSEA$	$AGFI$	GFI	CFI	NFI
مقدار	۶۴/۲۲	۲۳	۲/۷۹	۰/۰۷	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۹۳

ارزیابی مدل ساختاری با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری در جدول ۳ نشان می‌دهد، تمامی شاخص‌های برازش، از برازش پذیرفتنی مدل ساختاری با داده‌های جمع‌آوری‌شده حمایت می‌کند. در شکل ۲ مدل ساختاری پژوهش به‌همراه ضرایب استاندارد آورده شده است.

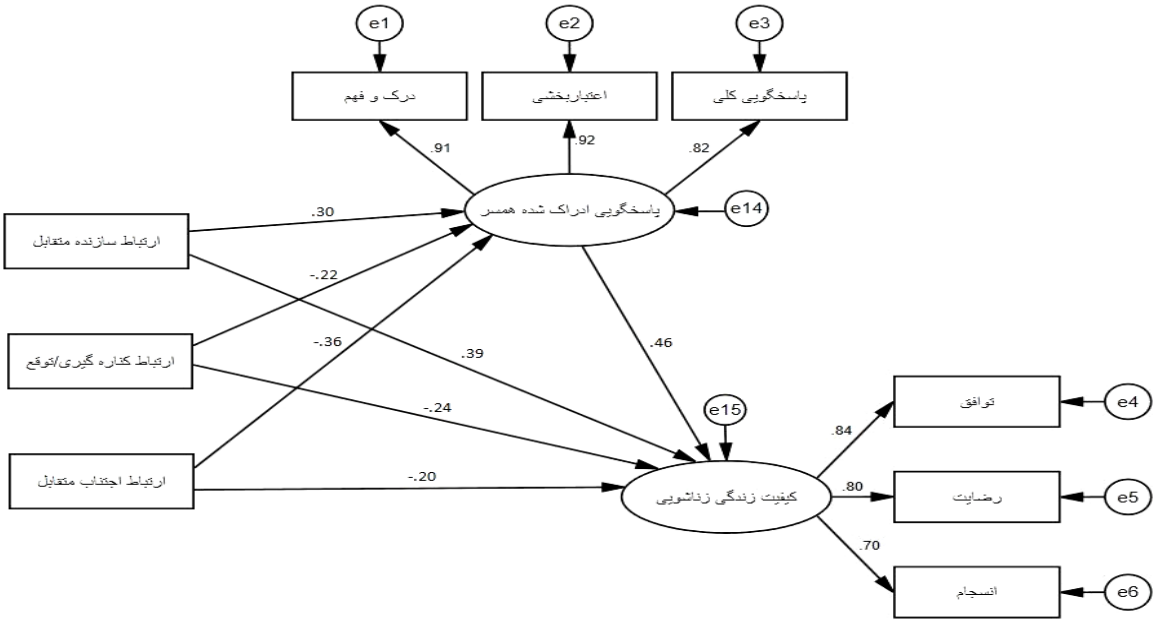

شکل ۲. مدل ساختاری پژوهش در حالت ضرایب استانداردشده

همان‌گونه که در شکل ۲ مشاهده می‌شود، ارتباط سازندهٔ متقابل با ضریب استاندارد ۰/۳۰ و ارتباط توقع/کناره‌گیری با ضریب استاندارد ۰/۲۲ـ و ارتباط اجتناب متقابل با ضریب استاندارد ۰/۳۶ـ بر پاسخ‌گویی ادراک‌شده تأثیر دارد. پاسخ‌گویی ادراک‌شده نیز با ضریب استاندارد ۰/۴۶ بر کیفیت زناشویی اثر می‌گذارد. در پژوهش حاضر به‌منظور بررسی اثر متغیر میانجی پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر در رابطهٔ بین الگوهای ارتباطی با کیفیت زندگی زناشویی، از آزمون سوبل استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ ملاحظه می‌شود. در ادامه، ضرایب و معناداری اثرات مستقیم و غیرمستقیم الگوهای ارتباطی بر کیفیت زناشویی در جدول ۴ آمده است.

مطابق با داده‌های جدول ۴، بررسی ضرایب استانداردشدهٔ اثرات مستقیم الگوهای ارتباطی و کیفیت زناشویی نشان داد، بین الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل و کیفیت زناشویی رابطهٔ مثبت و معنادار (p<۰/۰۰۱، β=۰/۳۹) و بین الگوهای ارتباط توقع/کناره‌گیری (p<۰/۰۰۱، β=-۰/۲۴) و ارتباط اجتناب متقابل (p<۰/۰۰۱، β=-۰/۲۰) با کیفیت زناشویی رابطهٔ منفی و معنادار وجود دارد. همچنین بررسی ضرایب استانداردشدهٔ اثرات غیرمستقیم مشخص کرد، رابطهٔ مثبت و معنادار بین الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل و کیفیت زناشویی به‌واسطهٔ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر (p=۰/۰۰۱، β=۰/۱۴)، رابطهٔ منفی و معنادار بین الگوی ارتباط توقع/کناره‌گیری و کیفیت زناشویی به‌واسطهٔ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر (p=۰/۰۱۴، β=-۰/۱۰) و همین‌طور رابطهٔ معنادار و منفی بین الگوی ارتباط اجتناب متقابل و کیفیت زناشویی به‌واسطهٔ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر (p<۰/۰۰۱، β=-۰/۱۷) مشاهده می‌شود. این موضوع بیانگر آن بود که پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر رابطهٔ بین الگوهای ارتباطی و کیفیت زناشویی را میانجیگری کرده است.

جدول ۴. ضرایب و معناداری اثرات مستقیم و غیرمستقیم الگوهای ارتباطی بر کیفیت زناشویی

متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک	نوع اثر	β استانداردشده	ضریب استانداردنشده	خطا معیار برآورد	آمارهٔ سوبل	مقدار احتمال
ارتباط سازندهٔ متقابل	کیفیت زناشویی	مستقیم	۰/۳۹	۰/۱۲	۰/۰۲	۵/۶۱	<۰/۰۰۱
ارتباط توقع/کناره‌گیری	کیفیت زناشویی	مستقیم	ـ۰/۲۴	ـ۰/۰۹	۰/۰۲	ـ۴/۰۳	<۰/۰۰۱
ارتباط اجتناب متقابل	کیفیت زناشویی	مستقیم	ـ۰/۲۰	ـ۰/۰۸	۰/۰۳	ـ۳/۸۰	<۰/۰۰۱
ارتباط سازندهٔ متقابل	کیفیت زناشویی	غیرمستقیم (به‌واسطهٔ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر)	۰/۱۴	۰/۰۶	۰/۰۲	۳/۱۸	۰/۰۰۱
ارتباط توقع/کناره‌گیری	کیفیت زناشویی	غیرمستقیم (به‌واسطهٔ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر)	ـ۰/۱۰	ـ۰/۰۵	ـ۰/۰۱	ـ۲/۵۰	۰/۰۱۴
ارتباط اجتناب متقابل	کیفیت زناشویی	غیرمستقیم (به‌واسطهٔ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر)	ـ۰/۱۷	ـ۰/۰۷	ـ۰/۰۲	ـ۳/۴۷	<۰/۰۰۱

۴ بحث

این پژوهش با هدف تدوین مدل ساختاری کیفیت زناشویی براساس الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر انجام شد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد، الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر با کیفیت زناشویی رابطه دارد. یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج مطالعات پارکر و گالوس مبنی‌بر رابطه بین الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل و افزایش خشنودی زناشویی (۱۳)، ویلوبی و بلت مبنی‌بر رابطهٔ الگوهای ارتباطی کارآمد با آشفتگی کمتر و رضایت زناشویی بیشتر (۱۴)، آتش‌پنجه و شیرازی مبنی‌بر تأیید نقش پیش‌بینی‌کنندهٔ الگوی ارتباط توقع/کناره‌گیری در نارضایتی زناشویی زنان نابارور (۱۶)، سلطانی کرمانشاهی و رسولی مبنی‌بر رابطهٔ بین هیجان مثبت درقبال همسر با الگوهای ارتباطی، صمیمیت جنسی با الگوهای ارتباطی و الگوهای ارتباطی با کیفیت زناشویی زوجین (۱۷) و معصومی و همکاران مبنی‌بر رابطهٔ مثبت و معنادار بین الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل و میزان خشنودی زناشویی و رابطهٔ منفی و معنادار بین الگوی ارتباط اجتناب متقابل و میزان خشنودی زناشویی (۱۸)، همسوست.

در تبیین نقش الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل در کیفیت زناشویی زوجین می‌توان گفت، در الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل، همسران سعی دارند دربارهٔ مشکلات و تعارضات و اختلالات زناشویی خود بحث و گفت‌وگو کنند، احساسات خود را بروز دهند، برای مشکل ارتباطی خود راه‌حل ارائه و پیشنهاد دهند و باهم بحث و مذاکرهٔ سازنده داشته باشند. به‌علاوه می‌توان گفت، همسرانی که از الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل در روابط زناشویی بیشتر بهره‌مند می‌شوند، از رفتارهای آسیب‌زا و تخریب‌کنندهٔ زندگی پرهیز و برای حفظ و تداوم رابطهٔ سالم تلاش می‌کنند (۳۹). همسرانی که الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل به‌کار می‌برند، این احساس را دارند که همدیگر را درک می‌کنند، احساساتشان را به‌طور مناسب ابراز می‌دارند، برای مشکل ارتباطی خود با همسر راهکارهای مناسب پیشنهاد می‌دهند و باهم بحث و گفت‌وگو و مذاکرهٔ اثربخش می‌کنند؛ درنتیجهٔ این روند، آن‌ها از زندگی زناشویی خود رضایت بیشتری دارند؛ لذا طبیعی است الگوی ارتباط سازندهٔ متقابل، نقش تعیین‌کننده‌ای در کیفیت زناشویی زوجین داشته باشد. درمقابل، الگوهای ارتباطی ناسالم، تأثیرات نامطلوبی بر کیفیت روابط میان آنان دارد و درک صحیح زوجین از یکدیگر را کاهش می‌دهد و باعث می‌شود زوجین نتوانند ازهم حمایت کنند؛ همین موضوع در کاهش کیفیت زناشویی تأثیرگذار است (۴۰).

در تبیین نقش الگوی ارتباط اجتناب متقابل در کیفیت زندگی زناشویی می‌توان گفت، در الگوهای ارتباطی اجتنابی، درک صحیح زوجین ازهم کاهش می‌یابد و سبب می‌شود همسران نتوانند از یکدیگر حمایت کنند، برای ارضای نیاز یکدیگر تلاش نمی‌کنند، دربارهٔ مسائل تعارض‌برانگیز، دیدگاه یکدیگر را درک نمی‌کنند و سرانجام سبب می‌شود مشکلات زناشویی و نارضایتی زناشویی در آن‌ها ایجاد شود؛ لذا در الگوی ارتباطی اجتنابی همسران معتقد هستند، وجود نقص در برقراری ارتباط، به آشفتگی رابطه منجر می‌شود. هنگام بحث و گفت‌وگو،

زوجین آشفته غالباً عجله، انتقاد و اجتناب می‌کنند و می‌خواهند همدیگر را تغییر دهند و هنگام صحبت دربارهٔ مشکلات به‌طور مداوم به یکدیگر گوش نمی‌دهند؛ همچنین از بحث دربارهٔ مشکلات زناشویی خود طفره می‌روند و براساس «قانون انتقام، جبران و تلافی‌کردن» به رفتارهای منفی همسر خود پاسخ می‌دهند؛ درنتیجه دامنهٔ برانگیختگی و فراوانی آن در زندگی زناشویی باعث ازبین‌رفتن رضایتمندی از رابطه می‌شود؛ لذا منطقی است که الگوی ارتباط اجتنابی نقش تشخیصی در کیفیت زندگی زناشویی داشته باشد (۴۱).

در تبیین نقش تشخیصی الگوی ارتباط توقع/کناره‌گیری در کیفیت زندگی زناشویی می‌توان گفت، در الگوی توقع و کناره‌گیری، یکی از همسران دربارهٔ مشکل به بحث و گفت‌وگو می‌پردازد یا به‌وسیلهٔ انتقادکردن، غرزدن یا پیشنهاد تغییردادن، دیگری را وادار به بحث دربارهٔ مشکل زناشویی خود می‌کند؛ این درحالی است که طرف مقابل (زن یا شوهر) می‌خواهد مشکل را پایان دهد و از بحث دربارهٔ آن دوری کند. این کناره‌گیری و دوری‌گزینی یکی از همسران، کشمکش‌ها و تعارضات زناشویی را افزایش می‌دهد و منجربه این امر می‌شود که مسائل و مشکلات زناشویی حل‌نشدنی باقی می‌ماند. در این الگو همسر متوقع فردی وابسته است و همسر کناره‌گیر ترس از وابسته‌شدن دارد. این وابستگی و ترس از وابسته‌شدن به همسر موجب می‌شود زوجین مشکلاتی مانند افسردگی و خشونت و سوءمصرف مواد را تجربه کنند (۴۲)؛ درنتیجه این ارتباط زناشویی ناکارآمد، افزایش نارضایتی زناشویی را در زندگی آن‌ها به‌دنبال دارد و خانواده را درمعرض آسیب‌های متعددی قرار می‌دهد. در تبیین دیگری از یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت، الگوهای ارتباطی، درواقع ذهنیت‌هایی هستند که زوجین درقبال روابط زناشویی خود دارند و آن را به‌عنوان یک واقعیت پذیرفته‌اند؛ به‌گونه‌ای که از نظر ویژگی‌های زناشویی مشخص شده است الگوی ارتباطی مؤثر و کارآمد میان زوجین، مهم‌ترین جنبهٔ خانواده‌های دارای عملکرد مطلوب به‌شمار می‌رود؛ ازاین‌رو مرسوم‌ترین مشکل در ازدواج‌های دشوار، ارتباط ضعیف است؛ لذا منطقی است که الگوهای ارتباطی پیش‌بینی‌کنندهٔ معناداری برای کیفیت روابط زناشویی باشند (۴۳).

دربارهٔ نقش میانجی پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر در رابطهٔ الگوهای ارتباطی و کیفیت زندگی زناشویی باید گفت، زمانی که فرد ادراک کند شریک ارتباطی وی، خودِ او و نیازها، ترس‌ها، اهداف، عقاید و موقعیت او را درک می‌کند، برای آن‌ها ارزش قائل می‌شود، بدون هیچ پیش‌شرطی آن‌ها را تصدیق می‌کند و زمانی که نیاز به کمک دارد شریکش به یاری او می‌رود و برای سلامتی و بهزیستی وی دلواپس است، فرایند صمیمیت بین آن‌ها به‌وجود خواهد آمد. زوج‌هایی که پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر را تجربه می‌کنند، ابرازگری عاطفه در روابط‌شان بیشتر می‌شود و تلاش نمی‌کنند تا عواطفشان را سرکوب کنند؛ پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر این قابلیت را دارد که سکون هیجانی افراد را بشکند و درنتیجه سطح رضایت و صمیمیت آن‌ها را افزایش دهد (۱۰). همچنین یافته‌های مطالعات مختلف دلالت بر آن داشت که پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر ازطریق خنثی‌کردن پیامدهای منفی و افزایش هیجانات، عواطف مثبت و نگرش سازندهٔ افراد به یکدیگر در تعاملات، همواره مهم‌ترین پیش‌بینی‌کنندهٔ صمیمیت و رضایت زناشویی در روابط زوجین است (۲۰).

درمجموع باید گفت، مفهوم‌پردازی رایج از الگوهای ارتباطی خانوادهٔ مطلوب، سطح نزدیکی به همسر، به‌اشتراک‌گذاری ارزش‌ها و ایده‌ها، فعالیت‌های مشترک، روابط جنسی، شناخت از یکدیگر و رفتارهای عاطفی نظیر نوازش‌کردن است. تعارضات زناشویی می‌تواند در زوج‌های دارای الگوهای ارتباطی خانوادهٔ مطلوب، کمتر باشد؛ به‌عبارت‌دیگر زوج‌هایی که صمیمیت بیشتری دارند ممکن است قابلیت بیشتری در مواجهه با مشکلات و تغییرات مربوط به رابطهٔ خود داشته باشند و درنتیجه کیفیت زندگی زناشویی بهتری را تجربه کنند.

ازجمله محدودیت‌های پژوهش حاضر ماهیت مقطعی آن بود که مانع استنتاج‌های علّی و شناخت دقیق ماهیت واقعی روابط بین متغیرهای پژوهش شد. احتمال زیادی وجود دارد که ترتیب زمانی شکل‌گیری متغیرها براساس مدل فرضی ارائه شده باشد؛ باوجوداین، به‌طور قطع نمی‌توان برپایهٔ این پژوهش، حالت‌های جایگزین دیگر را رد کرد. در تبیین و پیش‌بینی کیفیت زندگی زناشویی عوامل دیگری نیز در سطوح مختلف اجتماعی و اقتصادی اثرگذار است که به‌دلیل محدودیت‌های نمونه‌گیری امکان بررسی آن‌ها در این پژوهش فراهم نشد. یافته‌های پژوهش حاضر محدود به جامعهٔ آماری زنان متأهل مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره در شهر تهران بود؛ لذا به دیگر مناطق و فرهنگ‌های کشور تعمیم‌پذیر نیست؛ ازاین‌رو توصیه می‌شود، در مطالعات آتی این موضوع در شهرهای دیگر و دامنه‌های سنی مختلف و جامعهٔ مردان متأهل (درصورت امکان به‌شکل مقایسه‌ای) ارزیابی شود. همچنین، نقش دیگر متغیرهای واسطه‌ای در رابطهٔ میان متغیرهای اصلی پژوهش بررسی شود. درنهایت، پیشنهاد می‌شود مشاوران ازدواج و خانواده‌درمانگران به نقش کلیدی پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسران در مشاورهٔ پیش از ازدواج و پیش‌بینی کیفیت روابط زوجین و نیز در حوزهٔ آموزش خانواده و مشاوره‌های فردی در افزایش کیفیت روابط زوجین توجه کنند.

۵ نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد، الگوهای ارتباطی با میانجیگری پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر با کیفیت زناشویی رابطه دارند؛ بنابراین پاسخ‌گویی ادراک‌شدهٔ همسر می‌تواند یکی از عوامل کلیدی در پیش‌بینی و حل مشکلات زناشویی باشد.

۶ تشکر و قدردانی

از مدیریت مراکز مشاوره که در این مطالعه پژوهشگران را همراهی کردند، تمامی شرکت‌کنندگان و سایر افرادی که در انجام پژوهش همکاری داشتند، تقدیر و تشکر می‌شود.

۷ بیانیه‌ها

تأییدیهٔ اخلاقی و رضایت‌نامه از شرکت‌کنندگان

این مقاله برگرفته از رسالهٔ دکتری نویسندهٔ اول و دارای کد اخلاق به‌شمارهٔ IR.IAU.CTB.REC.1401.020 از کمیتهٔ اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است. به‌منظور رعایت ملاحظات

اخلاقی پژوهش، به شرکت‌کنندگان درخصوص داوطلبانه و اختیاری‌بودن شرکت در پژوهش و محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات توضیح داده شد و از آنان رضایت‌نامهٔ آگاهانهٔ کتبی اخذ شد.

رضایت برای انتشار

این امر غیرقابل اجرا است.

دردسترس‌بودن داده‌ها و مواد

داده‌های پژوهش حاضر ازطریق ارتباط با نویسندهٔ اول مقاله دردسترس است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ تضاد منافعی در رابطه با این پژوهش اعلام نمی‌کنند.

منابع مالی

پژوهش حاضر در قالب رسالهٔ دکتری و بدون حمایت مالی سازمان یا نهاد خاصی انجام شده و تمام هزینه‌های آن توسط نویسندهٔ اول تأمین شده است.

مشارکت نویسندگان

این مقاله برگرفته از رسالهٔ دکتری نویسندهٔ اول به‌عنوان نویسندهٔ اصلی است. نویسندهٔ دوم، استاد راهنمای اول و نویسندهٔ مسئول، نویسندهٔ سوم استاد راهنمای دوم و نویسندهٔ چهارم استاد مشاور در پژوهش بودند.

References

1. Attar-Schwartz S, Fridman-Teutsch A. Father support and adjustment difficulties among youth in residential care: the moderating role of peer victimization and gender. Am J Orthopsychiatry. 2018;88(6):701–12. https://doi.org/10.1037/ort0000287
2. Rasouli S, Golparvar M, Ramezani M, Hasani J. Comparison of the effectiveness of Iranian sexual satisfaction training package and masters & Johnson's approach on marital quality of married people. Journal of Psychological Science. 2020;19(85):101–10. [Persian] http://psychologicalscience.ir/article-1-546-en.html
3. Mattson RE, Cameron N, Middleton FA, Starr LR, Davila J, Johnson MD. Oxytocin receptor gene (OXTR) links to marital quality via social support behavior and perceived partner responsiveness. J Fam Psychol. 2019;33(1):44–53. https://doi.org/10.1037/fam0000474
4. Hou Y, Jiang F, Wang X. Marital commitment, communication and marital satisfaction: An analysis based on actor–partner interdependence model. Int J Psychol. 2019;54(3):369–76. https://doi.org/10.1002/ijop.12473
5. Gottman JM, Krokoff LJ. Marital interaction and satisfaction: a longitudinal view. J Consult Clin Psychol. 1989;57(1):47–52. https://doi.org/10.1037/0022-006X.57.1.47
6. Champagne ER, Muise A. Responsiveness and relationship satisfaction in couples coping with parkinson's disease: a pilot study. Psychol Rep. 2022;125(2):804–21. https://doi.org/10.1177/0033294121998032
7. Bergeron S, Pâquet M, Steben M, Rosen NO. Perceived partner responsiveness is associated with sexual well-being in couples with genito-pelvic pain. J Fam Psychol. 2021;35(5):628–38. https://doi.org/10.1037/fam0000829
8. Rice TM, Kumashiro M, Arriaga XB. Mind the gap: perceived partner responsiveness as a bridge between general and partner-specific attachment security. Int J Environ Res Public Health. 2020;17(19):7178. https://doi.org/10.3390/ijerph17197178
9. Crasta D, Rogge RD, Maniaci MR, Reis HT. Toward an optimized measure of perceived partner responsiveness: development and validation of the perceived responsiveness and insensitivity scale. Psychol Assess. 2021;33(4):338–55. https://doi.org/10.1037/pas0000986
10. Ruan Y, Reis HT, Clark MS, Hirsch JL, Bink BD. Can I tell you how I feel? perceived partner responsiveness encourages emotional expression. Emotion. 2020;20(3):329–42. https://doi.org/10.1037/emo0000650
11. Lachance-Grzela M, Ross-Plourde M, Vautour M, Larocque M, Duguay A. Mindfulness, perceived partner responsiveness, and relational conflict among emerging adult couples. Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy. 2020;54(3):451–63.
12. Cook WL, Dezangré M, De Mol J. Sources of perceived responsiveness in family relationships. J Fam Psychol. 2018;32(6):743–52. https://doi.org/10.1037/fam0000411
13. Parker ML, Gallus KL. Disabilities and the family: where are the marriage, couple, and family therapists. Family Therapy Magazine. 2021;20(3):40–3.
14. Willoughby BJ, Belt D. Marital orientation and relationship well-being among cohabiting couples. J Fam Psychol. 2016;30(2):181–92. https://doi.org/10.1037/fam0000150
15. Nichols NB, Backer-Fulghum LM, Boska CR, Sanford K. Two types of disengagement during couples' conflicts: withdrawal and passive immobility. Psychol Assess. 2015;27(1):203–14. https://doi.org/10.1037/pas0000045
16. Atashpanjeh M, Shirazi M. Investigating the predictive role of communication patterns in marital satisfaction and infertility in infertile women. Nursing and Midwifery Journal. 2022;20(3):242–50. [Persian] http://dx.doi.org/10.52547/unmf.20.3.242
17. Soltani Kermanshahi V, Rasouli A. Structural equation of marital quality of life based on positive feeling of husband and sexual intimacy with communication patterns in women visiting counseling centers. Khalagheyat-Zendegi Journal. 2020;1:4. [Persian]
18. Masoumi S, Rezaeian H, Hoseinian S. Prediction sexual satisfaction on the Basis of couple' s communication patterns. Journal of Woman and Family Studies. 2017;5(1):79–101. [Persian] https://jwfs.alzahra.ac.ir/article_2752.html?lang=en
19. Tasfiliz D, Selcuk E, Gunaydin G, Slatcher RB, Corriero EF, Ong AD. Patterns of perceived partner responsiveness and well-being in Japan and the United States. J Fam Psychol. 2018;32(3):355–65. https://doi.org/10.1037/fam0000378
20. Rezaee M, Ahmadi S. Perceived partner responsiveness as an influential buffering (protective) construct; the well-grounded bridge to experience intimacy in relationships: a case study. Rooyesh. 2022;11(6):61–78. [Persian] https://frooyesh.ir/article-1-3365-en.html

21. Kline RB. Principles and practice of structural equation modeling. New York: Guilford Press; 2023. https://doi.org/10.4236/psych.2018.98126
22. Christensen A, Sullaway M. Communication Patterns Questionnaire. APA PsycTests; 1984. https://doi.org/10.1037/t02529-000
23. Christensen A, Shenk JL. Communication, conflict, and psychological distance in nondistressed, clinic, and divorcing couples. J Consult Clin Psychol. 1991;59(3):458–63. https://doi.org/10.1037//0022-006x.59.3.458
24. Bodenmann G, Kaiser A, Hahlweg K, Fehm-Wolfsdorf G. Communication patterns during marital conflict: a cross-cultural replication. Personal Relationships. 1998;5(3):343–56. https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00176.x
25. Heavey CL, Larson BM, Zumtobel DC, Christensen A. The Communication Patterns Questionnaire: the reliability and validity of a constructive communication subscale. J Marriage Fam. 1996;58(3):796. https://doi.org/10.2307/353737
26. Samadzadeh M, Shaieri MR, Javidi N. Communication Patterns Questionnaire: the reliability and validity. Journal of Family Counseling and Psychotherapy. 2013;3(1):124–50. [Persian] https://fcp.uok.ac.ir/article_9782.html?lang=en
27. Busby DM, Christensen C, Crane DR, Larson JH. A revision of the dyadic adjustment scale for use with distressed and nondistressed couples: construct hierarchy and multidimensional scales. J Marital Fam Ther. 1995;21(3):289–308. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1995.tb00163.x
28. Hollist CS, Miller RB. Perceptions of attachment style and marital quality in midlife marriage. Family Relations. 2005;54(1):46–57. https://doi.org/10.1111/j.0197-6664.2005.00005.x
29. Yoosefi N. Investigation of psychometric properties of the Revised Dyadic Adjustment Scales (RDAS). Research in Clinical Psychology and Counseling. 2012;1(2):183–200. [Persian] https://tpccp.um.ac.ir/article_29789.html?lang=en
30. Reis HT, Lemay EP, Finkenauer C. Toward understanding understanding: the importance of feeling understood in relationships. Soc Personal Psychol Compass. 2017;11(3):e12308. https://doi.org/10.1111/spc3.12308
31. Reis HT, Shaver, P. Intimacy as an interpersonal process. In: Duck S; editor. Handbook of personal relationships: theory, research and interventions. Chichester: John Wiley & Sons; 1988.
32. Birnbaum GE, Reis HT, Mizrahi M, Kanat-Maymon Y, Sass O, Granovski-Milner C. Intimately connected: the importance of partner responsiveness for experiencing sexual desire. J Pers Soc Psychol. 2016;111(4):530–46. https://doi.org/10.1037/pspi0000069
33. Reis HT, Maniaci MR, Rogge RD. Compassionate acts and everyday emotional well-being among newlyweds. Emotion. 2017 Jun;17(4):751–63. https://doi.org/10.1037/emo0000281
34. Rezaei M. Determining the relationship between spouse's perceived responsiveness and nurses' marital intimacy. with the moderating role of attachment styles [Thesis for MSc]. [Tehran, Iran]: Kharazmi University; 2021. [Persian]
35. Naraškevičiūtė E. The relationship between perceived partner's responsiveness and sexual satisfaction: The role of positive body image [Thesis for MSc]. Utrecht University; 2017.
36. Chou CP, Bentler PM. Estimates and tests in structural equation modeling. In: Hoyle RH; editor. Structural equation modelin. New York: Giulford Press; 2012.
37. Bentler PM. Comparative fit indexes in structural models. Psychol Bull. 1990;107(2):238–46. https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.2.238
38. Sobel ME. Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. Sociological Methodology. 1982;13:290. https://doi.org/10.2307/270723
39. Schrodt P. Emotion labor with parents as a mediator of family communication patterns and young adult children's mental well-being. J Fam Commun. 2020;20(1):66–81. https://doi.org/10.1080/15267431.2019.1661250
40. Mohammad Amin Zade, Kazemian S, Esmaeili M. Emotional balance and communication patterns in family: a comparative study between families with and without disability students. Journal of Woman and Family Studies. 2017;5(2):221–38. [Persian] https://jwfs.alzahra.ac.ir/article_2927.html?lang=en
41. Bostwick EN, Johnson AJ. Family secrets: the roles of family communication patterns and conflict styles between parents and young adult children. Communication Reports. 2018;31(2):91–102. https://doi:10.1080/08934215.2017.1380209
42. Sabzi N, Sheikholeslami R. The mediating role of emotional maturity in the relationship between family communication patterns and empathy. Developmental Psychology. 2015;12(46):141–53. [Persian]
43. Sedaghat Khah A, Behzadi Poor S. Predicting the quality of marital relationship on the base of relationship beliefs, mindfulness and psychological flexibility. Quarterly Journal of Woman & Society. 2017;8(30):57–77. [Persian] https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_2391.html?lang=en